

Inhoud

Ten geleide	11	4. Tommaso Vincidor da Bologna	83
Inleiding	19	– Vincidor in Rome	83
DEEL I – GESCHIEDENIS	31	– De <i>Kasseler Codex</i>	85
1. Het middeleeuwse kasteelcomplex en de begrenzing van de stad	33	– Corinthisch basement bij de Ionische orde toegepast	86
– Hendrik III aan het Bourgondisch-Habsburgse hof	33	– Dorisch kapiteel met rozetten	87
– Bouwwerkzaamheden onder Jan II van Polanen en de ommuring van Breda	34	– Vincidors vertrek naar de Nederlanden: eind mei 1520	88
– Van Broekhuysens kopie uit 1720 van de verdwenen stadsplattegrond uit het eerste kwart van de zestiende eeuw	36	– Thomas Polonius: Vincidor ontmoet Dürer	91
– Stadsomwalling uit het tweede kwart van de dertiende eeuw	39	– Vincidor bezoekt Rome, de Veneto (jaren twintig)?	91
– Ommuring van kasteel en stad rond 1410	40	– Hendrik III opnieuw naar Spanje: 1533-1534/35	92
– De vroegste bebouwing uit omstreeks 1332 (?)	41	5. De keuze voor een Italiaans-klassiek paleis: hofstijl van Boeda tot Breda	95
– Het kasteel van Jan II van Polanen uit 1350-1362	41	– Plannen voor totale nieuwbouw: 1528	95
– Onbekende bouwwerkzaamheden onder Jan IV van Nassau	45	– De opkomst van de staatsietrap	96
– Vergroting van het grondgebied	47	– Discrepantie tussen ideaal en bouwtraditie in het begin van de zestiende eeuw: Frankrijk	99
– Uitbreiding van het kasteel	48	– De situatie in de Nederlanden	102
– Engelbrecht II van Nassau	49	– De Stadtresidenz Landshut in Neder-Beieren: 1537-1543	103
– Eerste bouwactiviteiten onder Hendrik III in 1509-1510: bouw van de toren met de molen, de Rekenkamer en een galerij	50	– Discrepantie tussen ontwerp en uitvoering: Granada – Breda – Landshut	106
2. Hendrik III in dienst van de Habsburgers en zijn plan voor een appartementengebouw	57	6. De keuze voor een Italiaans kunstenaar-architect: de Nederlanden	109
– Hendrik III als militair en diplomaat	57	– De situatie vóór 1530	109
– Mencía de Mendoza, markiezin van Cenette	59	– Hendrik III's kennismaking met de nieuwe vormentaal	111
– Granada, La Calahorra, Valladolid	61	– Toename van Italiaans-klassiek beeldhouwwerk en kleinarchitectuur na 1525	113
– De toren van Nispen en een nieuw oostelijk front: 1525-1529	64	– De situatie na 1530	114
– Overige werkzaamheden aan het oude kasteelcomplex	67	– Alessandro Pasqualini: geen ontwerper van architectuur maar werkmeester en ingenieur-vestingbouwkundige	116
– Plan voor een appartementengebouw	68	– Vincidor, Pasqualini, De Seron: een Italiaans driemanschap voor de werken in Breda?	122
– Verplaatsing van het begijnhof	69	– Vincidor: ontwerper van Breda en Buren	125
– Kroning van Karel V te Bologna in 1530	70	7. Omwalling van stad en hof	129
3. De keuze voor een nieuwe stijl: 'up zijn antycs'	73	– Stadsuitleg voorzien van een omwalling volgens het Oud-Italiaans vestingstelsel: 1531-1547	129
– Residerend te Brussel	73	– Een palazzo in fortezza: 1532-1535	133
– Opdrachten aan kunstenaars	74	– De twee noordelijke bolwerken: (1532)	134
– Huizen van de Nassaus in Mechelen en Diest	77	– De twee zevenzijdige geschutstorens: 1532-1534	136
– Ordonnantie voor een paleis voor Hendrik III te Diest: (1530-1531)	77	– Het bolwerk op de zuidoosthoek: 1534-1535	137
– Brief van Hendrik III aan Tommaso Vincidor: 9 september (1531)	80	– Plombé	139
		– Courtine met voorpoort: 1534-1535	140
		– Poortbrug naar de stad: 1534-1535	148
		– Artilleriehuis: 1534	148

8. Bronnen uit de bouwtijd	151	12. Bebouwing oostelijk van de centrale vleugel:	
– 5 april 1536: aanvang van de bouw	151	plattegronden	247
– Juli 1537: bezoek van de pauselijk nuntius Petrus Vorstius	152	– Maatvoering en hoofdstructuur	247
– Sterfdatum van Tommaso Vincidor: tussen 1537-1556	153	– Onderverdieping	248
– Oktober 1537: Vincidor werkt aan de verdere detaillering	154	– <i>Algemeen</i>	249
– 13 september 1538: sterfdatum van Hendrik III	154	<i>Functie</i>	250
– 27 augustus 1539: René van Chalon geeft opdracht tot voortzetting van de bouw	155	<i>Galerijen</i>	251
– Oktober 1539: inschrijving van 24 werklieden in het 'burgerboek' van Breda	155	<i>Vertrekken in de noordvleugel</i>	253
– De vermelding van Vincidors naam in het getuigenverhoor te Antwerpen in 1543	156	<i>Riool</i>	255
9. Reconstructie van het ontwerp van de plattegrond	163	<i>Vertrekken in de noordelijk deel oostvleugel</i>	256
– Diest – Breda	163	<i>Noordoostelijke hoektoren</i>	256
– Een paleis met twee binnenhoven in bronnen en literatuur	164	<i>Vertrek onder de poortdoorgang en de ruimtes voor het contragewicht van de valbrug</i>	258
– Bouwsporen van de westelijke bebouwing	166	<i>Maatregelen tegen het grondwater: 'de ongetrasseerde kelders'</i>	258
– De plattegrond nagenoeg voltooid in 1827-1828?	167	– Voltooiing van de bebouwing in 1686-1695	258
– Situering van het paleis binnen de vesting	170	– Onderverdieping voltooid: 'de getraceerde kelders'	259
– Fasering van de bouw	173	<i>Functie</i>	260
– Reconstructie van de maatvoering van het ontwerp van de plattegrond	173	<i>Galerijen</i>	260
– Verhoudingsschema	175	<i>Trap naast de poort</i>	262
– Een Klassiek Romeins huis	176	<i>Vertrekken zuidelijk deel van de oostvleugel</i>	262
DEEL II – BESCHRIJVING	185	<i>Zuidoostelijke hoektoren</i>	263
10. Centrale vleugel	187	<i>Vertrekken in de zuidvleugel</i>	263
– Bouwmaterialen	187	<i>Trap naast de centrale vleugel</i>	265
<i>Natuursteen</i>	187	– Begane grond	265
<i>Steenhouwersmerken</i>	187	<i>Binnenhof</i>	265
<i>Groevemerken</i>	187	<i>Maatvoering vleugels</i>	272
<i>Baksteen</i>	188	<i>Galerijen</i>	273
– Tekeningen van de plattegronden	188	<i>Appartementensysteem: kwartieren</i>	276
– Inventarissen	190	<i>'t quartier onder de vergulde camer'</i>	277
– Onderverdieping	190	<i>'t quartier benefens de poorte': appartement in de oostvleugel</i>	281
– Open zuilenhal	194	<i>Poort en doorgang</i>	284
– Grote zaal	203	– Begane grond voltooid: 'Het nieuw quartier'	285
– Eindgevels	209	<i>Galerij</i>	286
<i>De Dorische orde</i>	213	<i>Zuidelijk deel van de oostvleugel: appartement</i>	287
<i>Dorisch basement</i>	214	<i>Zuidvleugel: kamers</i>	289
<i>Dorisch kapiteel</i>	215	– Hoofdverdieping	290
<i>Dorisch hoofdgestel</i>	215	<i>Galerijen</i>	290
<i>Toegangsomlijstingen volgens de Toscaanse orde</i>	217	<i>Oogtegels</i>	296
<i>De Ionische orde</i>	219	<i>'La salle dorrée, La chambre dorrée en la grande garderobbe': 'Het oudt koningsquartier'</i>	298
<i>Ionisch basement</i>	220	<i>'t quartier boven de poorte'</i>	304
<i>Ionisch kapiteel</i>	221	– Hoofdverdieping voltooid	305
<i>Ionisch hoofdgestel</i>	222	<i>Galerijen</i>	305
<i>De Corinthische orde</i>	223	<i>'Het koningsquartier'</i>	307
<i>Radvenster en Putti</i>	225	– Zolderverdieping: 't quaertier opte hoogste gaelderije'	310
<i>Het bovenste stuk van de eindgevels</i>	226	<i>Galerijen</i>	314
<i>Liggende dolfijnen</i>	226	<i>De vertrekken</i>	314
<i>Bekroning met sfinxen</i>	227	– Zolderverdieping voltooid	318
11. Staatsietrap en paleiskapel	231	13. Bordestrappenhuis	321
– Staatsietrap	231	– Plaats en hoofdvorm	321
– Paleiskapel	237	– Trap op de onderverdieping	323
		<i>'Kelder onder de steene trap'</i>	324
		– De Dorische orde	325
		– De Ionische orde	326
		– De Corinthische orde	331
		– Trap naar de vliering	333

14. Architectonische geleding van de gevels aan de binnenhoven	335
– Dorische arcade	336
– Medaillons	343
– De 'restauratie' van de medaillons	355
– Ionische colonnade	359
– Vensters van de Ionische geleding van de centrale vleugel	366
– Corinthische geleding	367
– Opzetgeveltjes met cherubijnen	370
15. Bebouwing oostelijk van de centrale vleugel:	
buitengevels	377
– Buitengevels	377
– Kruisvensters	381
– Toegangspartij	383
– Dakvensters	386
– Schoorstenen	389
– Hoektoren(s)	389
Noten	396
Bijlage I – Brieven	419
a Hendrik III aan Gabriel van Biest: Valladolid, 4 april 1527	419
b Hendrik III aan Tommaso Vincidor: Diest, 9 september (1531)	421
c Jan van Renesse aan Hendrik III: 4 oktober (1537)	421
d René van Chalon aan Jan van Renesse: Madrid, 27 augustus 1539	421
Bijlage II – Reisverslagen	422
a 1537: Cornelis Ettenius	422
b 1549: Calvete de Estrella	423
c 1657-1659: Adam Samuel Hartmann	423
d 1666: M. de Monconys	423
e 1668: Balthasar III Moretus	423
f 1696: Edward Southwel	423
g 1767: Pieter Verbruggen	424
Bijlage III – Beschrijvingen	425
a Adam van Broekhuysen, (1734-1738)	425
b Maximiliaan Louis van Hangest baron d'Yvoy, (1784)	427
Bibliografie	428
Registers	438
– Persoonsnamen	438
– Kunstenaars en ambachtslieden	442
– Topografisch	444
Bronvermelding en afkortingen	447